

AHMET HAŞİM'İN BİR MEKTUBU ÜZERİNE DÜŞÜNCELER

Murat SOYAK

Ahmet Haşim, 1917 senesinde “İaşe-i Umumiye İdaresi Heyet-i Teftişiyesi”ndeki vazifesi gereğince Niğde ve çevresinde bulunmuştur. 1917 senesi için tarih bilgilerine müracaat edildiğinde görülecektir ki her yönü ile zor, sıkıntılı bir dönemdir. 1. Cihan Harbi devam etmektedir. Rusya’da Bolşevik devrimi olmuştur. Osmanlı Devleti bütün cephelerde ağır kayıplar vermiştir. Yoksulluk, çaresizlik alıp yürümüştür. Anadolu halkı ıssızlığın ortasında yaşama mücadelesi vermektedir. Salgın hastalıklar, bitmeyen savaşlar, cepheye gidip de dönmeyen yiğitler ve sönen ocaklar, yetimler... Kaderine terk edilmiş Anadolu’da hazin haller yaşanmaktadır.

İstanbul’da yaşayan edipler, 20. yüzyılın başlarında, Anadolu’da yaşananları, olup bitenleri eserleri ile kayıt altına almaya başladılar. Anadolu gerçeği edebî eserlere konu oldu. Böylelikle bir muhasebe, sorgulama çabası da gelişti. Nabizade Nazım’ın “Karabibik” romanı (1890) ve Niğdeli meşhur devlet adamı, edip Ebubekir Hazım Tepeyran’ın “Küçük Paşa” romanı (1910) bu anlamda nitelikli ilk eserlerdir. Sonraki zamanlarda memleket edebiyatı cereyanı ile Anadolu’ya bir yöneliş başladı. Faruk Nafiz Çamlıbel’in “Han Duvarları” şiiri Anadolu’yu, Anadolu insanını yakından görme, anlatma çabası olarak güzel bir şiirdir. Yakup Kadri Karaosmanoğlu “Yaban” isimli romanında (1932) Anadolu insanı ile İstanbullu Ahmet Celâl’in karşıtlığını dile getirir. Anadolu köylüsüne göre bir “yaban”dır Ahmet Celâl. Konuşması, değer yargıları ve davranışları ile toplumdan uzağa düşmüş ve dışlanmış. Romanın bir yerinde Ahmet Celâl der ki: “Onlar gibi olmak, onlar gibi giyinmek, onlar gibi yiyip içmek, onlar gibi oturup kalkmak, onların diliyle konuşmak... Haydi, bunların hepsini yapayım. Fakat onlar gibi nasıl düşünebilirim? Nasıl onlar gibi hissedebilirim? Odamı dolduran bütün bu kitapları yakmak... Bu resimleri, bu levhaları ayaklarımın altına alıp ezmek. Neye yarar? Hepsi benim içime girdiler. Bende, silinmez, kaçınılmaz, yıkanıp temizlenmez izlerini bıraktılar. Benim iç duvarlarım, bütün bu yabancı nakışlar, çizgiler, işaretler, renkler ve hiyerogliflerle doludur. Dış cephem değişmiş neye yarar? Ben, asıl ben, bu toprağın malı olmayan ve hepsi dışarıdan gelen maddeler ve unsurlarla yoğrula yoğrula adeta sınaî, adeta kimyevî bir şey halini almışım.”

Memleket gerçeğini anlama, anlatma çabası yeni eserler ile devam etti. Ahmet Haşim, 1917 senesinde bir teftiş vazifesi ile bulunduğu Niğde’den arkadaşı Şevket İnce’ye yazdığı mektubunda görüp yaşadıklarını, intibalarını dile getirmiş. Öznel yargıların, ilginç tespitlerin yer aldığı bir mektup.

“Sevgili Refik,

İhtimal sana fazla yazıyorum. Fakat ben bundan memnunum. Bulduğum noktalardan sana doğru uçtuğum bu mektuplarla pervaz-ı evraktan hâsıl olmuş ve bütün mesafeler boyunca mümted, maddi ve manevi bir bağ ile kendimi sana bağlı tutmak istiyorum. Muhaberatımızın bu tevâlisi seni iz’ac ediyor mu?

Geçen mektubumu Niğde’den yazmış ve o mektubu gönderdikten sonra livanın bütün kazalarını teftişe çıkmıştım. Yirmi gün süren ve nice bağ ve bahçe sefalarına rağmen ruhumda hiçbir hakikî lezzetin hatırasını bırakmayan bu devrenin hitamında bu ikinci mektubu gene Niğde’den yazıyorum.”

O dönemin acı gerçeklerini anlatırken yer yer sert ifadelerin de yer aldığı bu mektubu, devrin tarihî-sosyolojik şartları içinde değerlendirmek gerekir. Zira o yıllar evvelce de belirttiğimiz gibi ülkemizin en zor yıllarıdır.

“Gördüğüm Anadolu hakkında bilmem sana ne yazayım? Evvelâ bu kıta-ı arazide kimler yaşıyor? Görülen harabelerin banisi hangi cins mahlûkattır? Bunu, köy ve kasaba diye gördüğümüz renksiz haraba yığınlarına bakıp anlamak asla mümkün olmamıştır. Anadolu köylüsünü tasnif-i mahlûkatta karıncalar nevine ithal etmeli fikrindeyim. Gündüz ağaçsızlıktan dolayı müthiş bir güneş altında yanan ve gece en güzel yıldızlar altında bütün böceklerinin namütenahi sesleriyle uzanıp giden bu araziden herhangi saat geçilmiş olsa yalnız yiyeceğini tedarikle meşgul, “gıda” fikr-i sabitiyle sersemleşmiş, neşesiz ve yorgun bir insaniyetin mesai-i müşkilesine tesadüf olunur. Sanki cehennemî bir fırın karşısından yeni ayrılmış gibi yüzleri kıpkırmızı, dudakları çatlak, elleri kuruyup siyahlaşan bütün bu insanlar ya madde-i gıdayı biçmekle, ya onu taşımakla, ya onu savurmakla veyahut onu metharlarına doğru çekip götürmekle meşgul görünür. Tıpkı karıncalar gibi, tıpkı karıncalar gibi...” Bir çöküş dönemi yaşanmaktadır. Yokluklara ve yenilgilere rağmen ayakta durma mücadelesi verilmektedir. Anadolu insanının o dönem içindeki çaresizliği, hayat şartları, yoksulluğu bir mektup ile adeta resmedilmektedir.

“Anadolu, hemen serapa firengilidir. Anadolu’nun güzelliği de bozulmuştur. Bir köy, bir kasaba veya bir şehrin kalabalığına bakılsa, heyet-i umumiye o kadar total, topalların o kadar envaı, o kadar cüce, kambur, kör ve çolak görülür ki, insan şekl-i eşyayı bozan muhaddeb bir camla etrafa bakıyorum zanneder. Mamafih güzel oldukları zaman da güzelliklerinin emsalsiz olduğunu itiraf etmeli.” Şair Ahmet Haşim’in şiirlerinde içe dönük olan mizacı, nesirlerinde hayata ve insana yönelir. Dikkatli, keskin bir gözlem gücü yazılarında belirgindir.

Ahmet Haşim’in bu mektubunu okuyunca düşündüm ki İstanbul’da hayatlarını sürdüren, taşraya uzaktan bakan, sözde aydınlar zaman içinde adeta Anadolu insanına karşı yabancılaşıyorlar. Sanki başka bir iklimden kopup gelmişler gibi. Oysa yüzyıllardır cephelerde savaşan ve ülkeyi koruyan Anadolu insanı değil mi? Bu kibirli bakış asla kabul edilemez. İnsanımıza uzak düşünlere, onun yaşantısını beğenmeyenlere sorulacak bir soru var: “Ne ektiniz ki ne biçeceksiniz?”